

Praescriptionis fundamentum, quo in Iure tum civili tum canonico admittitur, est communis utilitas, imo et necessitas societatis, ut possessores continuo timore rem amittendi non divexentur, aut litibus perpetuus aditus non appetriatur. Materia porro praescriptionis, seu *res praescriptibles*, eae sunt quae in dominio vel quasi dominio privatorum esse possunt, nisi positiva lege aliquid interdicatur.

Ad praescriptionem requiruntur *possessio, bona fides, titulus, tempus*, unde est vel *longi* vel *longissimi temporis* vel etiam *immemorabilis*. Neque eadem sufficit ad omnia rerum genera praescribenda. Sed de his legi possunt latenter disserentes DD. in h. t.

#### TITULUS VIII.

##### De sententia et re iudicata.

(In Decr. II. 27).

618. Probationibus et exceptionibus stadium illud ecclesiastici iudicii, quod *continuationis* appellavimus, absolutum est. Superest ut aliquid breviter dicamus de ultimo seu *consummationis*. Ad hoc pertinent *conclusio in causa, sententia, appellatio, res iudicata, restitutio in integrum*. Quia tamen res iudicata est effectus sententiae, quando ab ea non datur appellatio; hinc in eodem titulo de sententia et re iudicata disseritur. Conclusio vero in causa habetur veluti immediata sententiae praeparatio, hinc in tituli inscriptione ab ea non distinguitur.

619. Conclusio in causa est: *actus iudicialis quo utrique parti ulterior probationum seu exceptionum productio interdicitur*. Hinc sequitur conclusionem in causa duplamente fieri posse, vel quatenus partes ipsae declarant, se omnia protulisse quae ad suam intentionem probandam ipsis suppeditabant, vel quatenus ipse iudex pro suo arbitrio et aequitate tempus praefigit, ultra quod sit in causa conclusum. Hoc tamen licet partibus interdicat novas allegationes proferre, minime impedit quominus iudex si velit novas exigat.

620. Sententia est: *actus iudicialis, quo controversiae finis imponitur per absolutionem, vel condemnationem rei*. Patet autem hanc sententiam eam esse, quae dicitur *definitiva*, et differt ab ea quae dicitur *interlocutoria*.

Recolendum enim est, aliquando in causa enasci novam aliquam controversiam, sive praejudicialis sit, sive simpli-citer incidunt, quae tamen iudicis pronuntiatione resolvenda sit et finienda ut deinde principalis controversia dirimi possit. Haec sententia intermedia dicitur interlocutoria; neque enim per eam ultimum verbum pronuntiatur a iudice. Item sententiis interlocutoriis eae accensentur quibus iudex in causae decursu aliquid fieri mandat quod ad causam pertinet ex. gr. inspectionem corporis, accessum localem, testis alicuius capturam, etc.

621. Sententiae quoque interlocutoriae similis est illa quae dicitur *provisionalis*; quae tunc adhibetur cum in causa principali, quae ex defectu sufficientis probationis dirimi nequit, habentur etiam aliae causae quae moram non patientur, et de quibus satis constat: tunc enim provisionali sententia index interim his consultit, ulterius de causa principali sententiam laturus, uti ex. gr. de alimentis etc.

622. Sententia definitiva hoc habet proprium, comparate ad sententiam interlocutoriam, ut ab ea detur appellatio, et insuper requirat solemnitates a iure statutas, dum a iudice pronuntiatur.

Hae autem sunt, ut iudex sedens pro tribunali eam ipse legat e scripto exaratum, nisi forte ratione maioris dignitatis alteri eam legendam tradat; item ut ea lingua utatur quae in usu fori illius est, et die non feriato, ac loco publico et consueto, denique partibus praesentibus, vel saltem citatis et elapsa citationis termino. Sunt etiam conditiones intrinsecæ sententiae ut scilicet non sit contra ius manifestum, vel extra causam propositam vel ex falsis instrumentis aut testibus etc. ex quibus omnibus, atque aliis similibus rationes iustae habentur ad appellandum.

623. Sententia definitiva, quando talis est ut ab ea appellari non possit, vel elapsus sit terminus ad appellationem praestitutus, transire dicitur *in rem iudicatam*. Ita-

que executioni demandatur, et unicum superest tunc remedium restitutionis in integrum, ut inferius dicetur. Quaecumque tamen sit *rei iudicatae* auctoritas, principium est, ut res inter alios iudicata aliis non noceat, *Cap. 17. de sent. et re iudic.*: ius enim solum facit inter partes.

624. Quaedam sunt tamen causae quae per quamcumque sententiam nunquam transeunt in rem iudicatam, uti in primis causae matrimoniales; item aliae spirituales ob animae discrimen, vel si sententia esset manifeste iniqua. Hoc iure pariter gaudent sententiae criminales: qui enim iis damnantur, semper possunt, si probationes iis suppetant, suam innocentiam probare.

#### TITULUS IX.

##### De appellationibus

(In Decretalibus lib. II. tit. XXVIII.)

625. Ordinarium remedium, quo quis sententia iudicis gravatus potest sua iura tueri, est appellatio, qua a iudice inferiore provocatur ad iudicem superiorem; hic autem iudex *appellationis* vocatur. Est igitur appellatio: *provocatio ab inferiore iudice vel magistratu ad superiorem ut prioris iudicis sententia infirmari possit*. Hinc iudex *prima*, *secunda*, *tertiae instantiae* nomen habet. Appellatio haec judicialis differt tum a *supplicatione* ad superiorem, tum a *revisione actorum*.

Antiquitus triplex erat *appellationis* forma. Prima tunc fiebat quando aliquid contra iudicium formam peccatum esset. Secunda quando, licet forma iudicium rite fuisse servata, appellabatur contra ipsam sententiam ad superiorem iudicem, qui tamen simul cum iudice inferiore qui eam tulerat de ea iudicare deberet. Tertia denique est ea, quae modo etiam obtinet, in qua praetermissio priore iudice, causa a iudice superiore iudicatur.

626. Ad effectum *appellationis* quod spectat, animadvertisendum est, *appellationem dari posse vel in devolutivo, vel in suspensivo*. Datur in devolutivo cum effectus prioris

sententiae per se non suspenditur, salva eiusdem revocatione per contrariam sententiam, et per restitutionem in integrum; est vero in suspensivo, cum ita omnia per appellationem suspenduntur, ut quidquid fiat ulterius, irritum omnino evadat. Haec est vera et propria appellatio; nam alia potius recursus dici debet.

627. Appellatio fieri potest voce vel scripto. Fit voce, si immediate post prolatam sententiam coram iudice sedente pro tribunali appellatio interponitur; fit scripto cum intra tempus permissum, hoc est intra decem dies a prolatione sententiae, ad iudicem superiorem provocatur.

628. In *appellatione facienda* debet servari ordo hierarchicus iurisdictionis a lege statutus, ex. gr. in re nostra ab episcopo ad metropolitanum etc. salva tamen semper Summi Pontificis *suprema auctoritate*: ad hunc enim *a quolibet ecclesiastico iudicio* semper potest appellari. Omnes vero appellare possunt, non solum qui partes fuerunt in priori iudicio, sed etiam omnes quorum quocumque pacto intersit, ne sententia transeat in rem iudicatam. Sunt tamen quaedam causae quibus appellatio denegatur vel omnino vel ex parte, hoc est conceditur in devolutivo, sed non in suspensivo.

629. Ad *appellationem* referuntur *apostoli*; quo nomine literae intelliguntur, quibus ab inferiore iudice ad superiorem causa transmittitur. Hi autem pro diversa eorum ratione peculiarem etiam habebant *appellationem* et dicebantur *dimissori*, *refutatori*, *testimonials*, *conventionales*; sed haec hodie fere obsoleverunt.

630. Iudex vero secundae instantiae tum acta prioris iudicij ad se transmitti praecipit, tum prohibet inferiori iudici, ne ultra in casu procedat. Modus vero quo fit iudicium secundae instantiae, ad substantiam quod attinet, non differt ab eo quo fit in prima instantia, quique a nobis propositus est.

Sunt tamen quidam termini statuti temporis quo quis *appellationem* interponere, introducere et prosequi tenetur qui *fatalia* dicuntur, eo quod, si quis eos elabi sinat, causa *appellationis* cadit.

TITULUS X.

De restitutione in integrum

(In Decretalibus Lib. I. tit. XLI.)

631. Praeter ordinarium hactenus recensitum appellationis remedium, extraordinarium illud aliquando suppetit quod *restitutio in integrum* appellatur. Est autem restitutio in integrum *redintegranda rei vel causae actio*; seu ut alii dicunt, *in pristinum statum repositio*. De restitutione in integrum haec nobis breviter innuenda sunt.

a) Restitutio in integrum vel quibusdam *ex gratia* a supremo Principe conceditur (et *gratiosa* tunc dicitur), vel *ex iustitia* a iudice tribuitur iis qui ad eam ius habent.

b) Conceditur *de iure* minoribus viginti quinque annis, etiam puberibus qui sint patresfamilias, ubi se laeos fuisse ostenderint. Minoribus aequiparantur tum maiores qui iudicio abfuerunt causa reipublicae, vel in carcere detinentur, vel capti fuerunt ab hostibus, itemque Ecclesia, quo nomine quidquid ad res et personas sacras pertinet continetur.

c) Requiritur etiam ut iusta adsit causa eam concedendi. Ea tamen pro minoribus esset sola etiam aetas.

d) Restitutio in integrum locum habet tum adversus sententiam quae abierit in rem iudicatam, tum adversus laesionem quam passae fuerint personae, quibus petentibus conceditur, vel quibus iure debetur.

e) Opus tamen est,

aa) ut negotium sit civile, non criminale:

bb) ut sit ipso iure validum; si enim tale non sit, ordinarium remedium nullitatis praesto est:

cc) ut negotium sit rescindibile: At si tale non sit, ut ex. gr. matrimonium validum, professio religiosa, ordo sacer rite susceptus, restitutio in integrum haberri non potest.

dd) praevia etiam requiritur causae examinatio, ut constet, an de persona agatur quae hoc beneficio vel iure vel gratia frui possit, et de ea re in qua possit hoc remedium adhiberi:

ee) denique petenda est tempore seu quadriennio a lege statuto, nisi probetur causa iusta cur illud elapsum sit quin restitutio in integrum fuerit postulata. Quadriennium computatur quoad minorem a die qua excessit annum vigesimum quintum, quoad maiorem a die qua cessavit impedimentum, denique quoad Ecclesiam a die cognitae laesisionis:

f) restitutio in integrum semel negata, nisi adsit nova causa iterum concedi non potest.

632. Atque his tractationem de iudicii ecclesiastici oeconomicia, simulque priorem partem tertii huius libri absolvendam arbitramur (1).

(1) Cf. Schmalzgr. in h. t.; Ferrante Elem. I. C. lib. III tit. ult.